

A soproni evangélikus líceumi könyvtár üvegezett földszinti nyílászárójának dokumentálása

Documentation of the glazed ground floor door of the Lutheran High School's Library in Sopron

Dr. TÁRKÁNYI Sándor¹, MARSÓ Dávid², NÉMETH-ZSUPPÁNYI Patrik³

^{1,2,3}Soproni Egyetem Faipari Mérnöki és Kreatívipari Kar, 9400 Sopron, Bajcsy-Zsilinszky u. 4., tarkanyi.sandor@uni-sopron.hu, davidmarso68@gmail.com, Nemeth-ZsuppanyiP21@student.uni-sopron.hu, <https://fmk.uni-sopron.hu/kezdolap>

Abstract

The residential building at 17 Templom Street in Sopron acquired its current Baroque form in the 1770s. Its first brief description was written by Ernő Mihályi in 1915. Nearly forty years later, Endre Csatkai published the façade, section, and floor plans in his architectural topography, along with an art historical description of the building. Between 2019 and 2024, the attic space of the former residential building was converted into the library of the Lutheran High School. Its twelve original Baroque inside doors were restored, out of which this study presents the survey of the glazed ground floor door.

Keywords: residential building, Baroque, door, monument, sustainability

Kivonat

A Sopron, Templom utca 17. számú lakóház mai, barokk formáját az 1770-es években nyerte el. Első rövid bemutatását Mihályi Ernő írta meg 1915-ben. Közel negyven évvel később Csatkai Endre a ház homlokzatát, metszetét és alaprajzait is közölte műemléki topográfiájában, az épület művészettörténeti ismertetésével együtt. Az egykori lakóházban – a padlástér beépítésével – 2019 és 2024 között az evangélikus gimnázium könyvtárát alakították ki. Tizenkét belső, eredeti barokk nyílászáróját restaurálták, melyek közül jelen tanulmány a földszinti üvegezett ajtó felmérését ismerteti.

Kulcsszavak: lakóház, barokk, ajtó, műemlék, fenntarthatóság

1. A SOPRON, TEMPLOM UTCA 17. SZÁM ALATTI BAROKK LAKÓHÁZ RÖVID ÉPÍTÉS- ÉS TULAJDONLÁSTÖRTÉNETE

A telken álló épület tulajdonosaként 1481-ben Wolfgang Eberl mészároost tartották nyilván, s 1528-ban még mindig az övé volt a ház [1]. 1532-1533 között Leonhardt Fleischacker, 1536-ban Caspar Härb, 1537 és 1542 között Jacob Fleischacker nevére szerezte az ingatlan. Az 1545-1546-os években Fleischacker Rupert, 1548 és 1556 között Rauscher Mátyás [2], az 1558 és 1569 közötti időszakban Stromair Lénárd [2] volt az épület tulajdonosa. 1571-ben Pleyer Fülöp vásárolta meg a lakóházat, tőle 1578-ban került Zechmeister István birtokába [2].

Az 1586-os telekkönyvben Dragonus Gáspár magyar-horvát evangélikus lelkész neve szerepelt, aki a házat egy évvel később eladta Joó Balázs nemesnek [2]. Joó Balázs érdekében már 1563-ban közbenjárta I. Ferdinánd király, hogy a városban házat vehessen. Őt fia, Joó Pál követte a tulajdonlásban. A házat 1605-ben Kern Gáspár vette meg 600 tallérért, azonban azt csak 1628-ban írták át az ő nevére a telekkönyvben. Utána fia, Kern János, majd annak özvegye, Gertrúd vált az épület tulajdonosává [2].

1672-ben Reschel Gáspár posztókereskedő második felesége, Anna nevére volt az ingatlan [2]. 1677-ben Unger Jánosé, 1686-tól 1736-ig Hackstock Mátyás szíjgyártóé, akinek Zsuzsanna nevű első felesége az 1679. évi pestisjárványnak esett áldozatul [2]. Neuhold János Jakab nemes, a komáromi helyőrség orvosa 1729. június 20-án feleségül vette Mária Zsuzsannát, Pamer Lipót és néhai Hackstock Mária Rozina (Mátyás

második feleségének) lányát, mely házasság révén a ház tulajdonosává vált [2]. János Jakab halála után özvegye hozzáment Löw Károly Frigyes orvoshoz, akinek neve 1740-ben szerepelt a telekkönyvben.

1748-ban Stark Anna Máriáé volt az épület, tőle Oertl János Gottfried evangélikus pap özvegye, Márkus Mária Erzsébet vásárolta meg 1766-ban [2]. Erzsébet 1776. július 23-án átadta azt fiának, Oertl János Károly evangélikus ügyvédnek, a városi levéltár első rendezőjének [3], aki Sopron város első főlevéltárosa lett. A ház mai, barokk megjelenését az 1770-es években nyerte el. 1831-ben az Oertl család az evangélikus konventnek ajándékozta az épületet.

Az emeletes barokk lakóház négytengelyes homlokzatát háromrészes párkány zárja le. A kőkeretes emeleti ablakok könyöklőpárkányáról íón félpillérek indulnak, a két szélén egyesével, máshol párosával. Szemöldökpárkányuk az első és harmadik tengelyben háromszögű, a másik kettőben hullámíves oromzatú. A negyedik tengelyben kosáriréses kapu, fölötté ikerablak. Az udvari oldalszárny földszintjén hétíves árkád nyugszik téglapilléreken, az emeleten hét ív toszkán kőoszlopokon. Az egykori evangélikus paplak első rövid ismertetését, valamint az utcai homlokzat fotóját Mihályi Ernő bencés tanár közölte le 1915-ben [4]. Részletes leírását, utcai megjelenését, 1952-ben készült utcai homlokzati rajzát, alaprajzait és metszeti rajzát Csatkai Endre a „Sopron és környéke műemlékei” című topográfiájában ismertette [3].

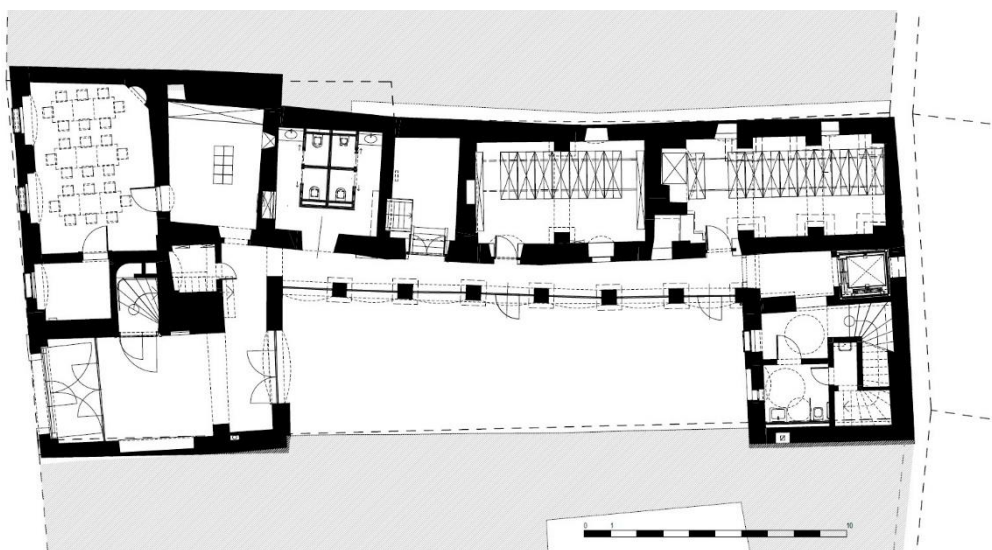
1. ábra. A Sopron, Templom utca 17. számú barokk lakóház utcai homlokzatának részlete 1963-ban (a kép jobb oldalán) [5]

2. AZ EGYKORI LAKÓÉPÜLET EVANGÉLIKUS LÍCEUMI KÖNYVTÁRRÁ TÖRTÉNŐ ÁTALAKÍTÁSA

A Berzsényi Dániel Evangélikus (Líceum) Gimnázium és Kollégium 2018-ban vásárolta meg az ingatlant azzal a szándékkal, hogy az épületben helyezze el értékes gyűjteményi könyvtárát. Korábban a könyvtár a Széchenyi tér 11. szám alatti gimnázium földszintjén kapott helyet, ahol hiányoztak a szakszerű megőrzéséhez, kutatásához, digitalizálásához szükséges helyiségek. A gyűjtemény új épületbe való áthelyezésének másik előnye az volt, hogy így további, oktatásra alkalmas tantermeket alakíthattak ki a helyén. A gimnázium vezetése az Archi.doc Építésziroda Kft-t (vezető tervező: Józsa Dávid) kereste meg az épület

rekonstrukciós terveinek az elkészítésével. A cél egy, a történeti gyűjteményhez méltó, korszerű, mindenki számára nyitott könyvtár és közösségi tér kialakítása volt, melynek terei alkalmasak a könyvtári kutatás, valamint kisebb programok, foglalkozások befogadására is. Az építésziroda az építési engedélyezési terveket 2019 márciusában készítette el. [6] Az engedélyezett tervek alapján a földszinten ruhatárat, közös vizesblokkot, illetve egy kisebb kiállítótermet hoztak létre. A földszinti hátsó traktusban kaptak helyet a tömbraktárak, ahol a mozgatható fém szekrényrendszer segítségével nagy mennyiségű könyvet tudnak tárolni.

Az emeleten, az utcáfronton két nagyobb közösségi termet alakítottak ki, kapcsolódó társalgóval és teakonyhával együtt. Ezen a szinten helyezték el továbbá a könyvtár védendő gyűjteményét a kutatószobával és a könyvtáros szobával, melyeket egy közlekedő tengelyre fűztek fel. Az újonnan kialakított tetőtér geometriája képes volt befogadni a már meglévő régi, tömör fa szekrény szerkezeteket, így ezeket zömmel itt, a szabadpolcos könyvtárban helyezték el. A szekrényrendszer kimaradt darabjait elszórtan, az emeleti közösségi tér és könyvtár helyiségeiben állították ki. Az épület udvarát kiskockakő burkolattal látták el, a szomszédos épület tűzfala elé zöld sávot és ülőpadokat helyeztek el.

2. ábra. A Sopron, Templom utca 17. számú barokk épületben kialakított könyvtár megvalósult földszinti alaprajza [6]

A korábbi lakóház hátsó udvari traktusának boltozata már nem volt megmenthető állapotban, ezért a tetőtérbe vezető lépcsőt és a liftet ebben az épületrészben helyezték el. A földszinten a meglévő kapualjat, valamint a falazott árkádos folyosót modern fa-üveg szerkezettel zárták le, így az épület ezen területei is hasznosultak. Az emeleti, toszkán oszlopos tornác korábbi üvegezett szerkezeteit elbontották, melynek eredményeképpen a tornác eredeti funkciója és megjelenése helyreállt.

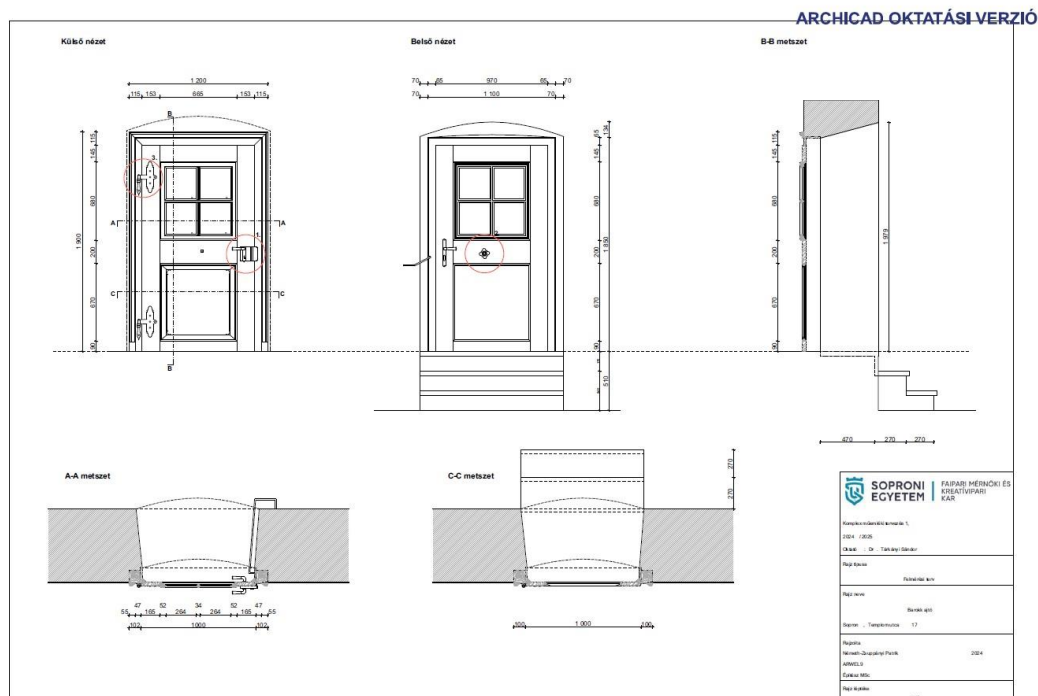
3. AZ ÜVEGEZETT FÖLDSZINTI AJTÓ DOKUMENTÁLÁSA

A műemlék épület helyreállításának kivitelezési munkálatai az engedélyező hatóság által jóváhagyott kiviteli tervek alapján zajlottak. Az asztalos konzignáció értelmében összesen 67 nyílászárót építettek be az ingatlanba, melyből 18 darab eredeti, történeti ablak alapján utángyártott pallótokos ablak volt. [7] Valódi barokk nyílászáróból csupán 13 maradt meg, ezek közül egy kétszárnyú bejárati kapu volt, személybejárati ajtóval, egy felnyíló bejárati ajtó, kilenc belső ajtó, egy kéményszellőző ajtó és egy 19. századi ajtószárny.

A Soproni Egyetem MSc építész (műemlékvédelem és rekonstrukció szakirányú) hallgatóival 2022 szeptemberétől soproni barokk ajtók dokumentálását végeztük, melynek során a vizsgált épületben a kapu kivételével minden barokk ajtót felmértünk. Jelen tanulmány a barokk lakóházból líceumi nagykönyvtárrá alakított épület földszinti, üvegezett ajtajának felmérési rajzait ismerteti. A nyílászáró a földszinten található, utcára néző, kétablakos kiállítóhelyiség bejárati ajtaja, dokumentálását Németh-Zsuppányi Patrik hallgató végezte a 2024/2025 tanév őszi félévében.

A tervlapokon a nyílászáró alaprajza, metszete, két nézeti rajza, a csomóponti részletei, illetve a vasalatok nézeti ábrázolásai szerepeltek. A soproni barokk ajtók szerkezetére jellemző, hogy keretes kialakításúak, egy középső osztással, általában két tömör betéttel. Példánkban a felső betét üvegezett, négy

osztású, önállóan kivehető asztalos szerkezettel. Az alsó, tömör betétet profilos szögező lécekkel rögzítették a kerethez. Az ajtólapot tartó pántok nagyobb méretű, de nem túl díszes kovácsoltvas szerkezetek, az ajtó zárását dobozzárral oldották meg. Az ajtólap behúzását a középső keresztosztóba épített „húzógomb” biztosította, melyet nem középre, hanem – a könnyebb használat érdekében – a dobozzárhoz közelebb építettek be. Az ajtólap alsó keretéből – feltehetően a padlószint megemelése miatt – korábban öt centimétert lefűrészeltek.

3. ábra. A földszinti, üvegezett barokk ajtó rajza (Németh-Zsuppányi Patrik felmérése)

4. ÖSSZEGZÉS

A Sopron, Templom utca 17. számú barokk lakóház mai megjelenését az 1770-es években nyerte el, ekkor Oertl János Károly evangélikus ügyvéd, a városi levéltár első rendezője, Sopron város első főlevéltárosa tulajdonában állt. 1831-ben az Oertl család leszármazottjai az evangélikus konventnek ajándékozták az épületet, melyet új tulajdonosai 2019-ig evangélikus paplakként hasznosítottak. 2019 és 2024 között – a padlástér beépítésével – az evangélikus gimnázium könyvtárát alakították ki az egykori lakóházban.

A Soproni Egyetem építész MSc hallgatói a 2024/2025 tanév őszi félévében felmérték az épület megmaradt barokk nyílászáróit. A tanulmányban bemutatott, felül üvegezett, alul tömör keretbetétes ajtó megjelenése átlagosnak mondható, kovácsoltvas pántjai nagyméretű, de nem túl igényes kovácsmunkák. A földszinti ajtó az egykori barokk lakóház hiteles épülettartozéka, melynek megőrzését, példáulértékű restaurálását műemléki értéke indokolta.

IRODALMI HIVATKOZÁSOK

- [1] Dávid F. – Goda K. – Thirring G. *Sopron belvárosának házai és háztulajdonosai 1488-1939*. Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára, Sopron, 2008, 204-205.
- [2] Házi J. *Soproni polgárcsaládok 1535-1848*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1982, 728, 890, 132, 969, 360, 602-603, 228, 744-745, 535, 704, 405.
- [3] Csatai E. – Dercsényi D. *Sopron és környéke műemlékei*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1956, 284-285.
- [4] Mihályi E. *Sopron renaissance- és barokk-stílusban épült házai*. A szerző kiadása, Sopron, 1915, 33, 52.
- [5] Fortepan / Mészáros Zoltán, <https://fortepan.hu/hu/photos/?id=46529> (Utolsó letöltés: 2025. 05. 11.).
- [6] Józsa D. *Sopron, Evangélikus Líceum Nagykönyvtár műemléki rekonstrukciója. Építési engedélyezési terv*. Sopron, kézirat, 2019.
- [7] Józsa D. *Líceum nagykönyvtár – műemléki épület rekonstrukciója. Kivitelezési terv. Nyílászáró konszignáció*. Sopron, kézirat, 2024.